

באר הגולה
ו"ר"ש א"א דברכות ג'

וההכנעה בפחד השם יתברך ובקשתו ממנו תמיד (מורה נבוכים חלק ג פרק ג"ב). * ו'לא יתבייש (ה) מפני בני אדם (ו) המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך. (ז) גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיעור משנתו יקום (ח) [ה] [ח] בנריות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טו): ב' המשכבים להתחנן לפני בוראו יכון לשעות שמשנתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה (י) [ז] ולסוף

שערי תשובה

ולהתקן, ובפרט שכתבין עליהם שמות אשר לא קדו. והמזהיר והגורר ישכילו מהר: [ד] המלעיגים. עין באר היטב. ומה שכתב גם בהצנע לכת, עין בקצה דף מ"ט ובדף אפרים מה שכתב בזה אפי' הגאון מ"ה אפרים זקן נ"ו: [ה] בנריות. וצ"ל בדף אפרים סימן ד' שכתב בתמלה יהיה באנתחא, עין שם: [ו] ולסוף. עין באר היטב. ועין בדף אפרים מה שכתב בזה בשם התבואות שור ובספר שלישי צבור. ועין בשבן יעקב סימן א' שכתב ודלענן וקיסה מחצות לילה יש לחשב י"ב שעות מחצות היום, שהוא בשעה שהתקפה עומדת בראש כל אדם, וי"ב שעות אחר כך דהיינו חצי מעת לעת הוא זמן מחצות לילה שאין מנשבת רוח צפונת. וזהו גם כן דעת שלישי צבור. וכן יש לחשב מה שצוהרים על שעת התקופה. ובכל נפש יוכל להחמיר על עצמו להקפיד אף על השעות מתחלת היום או מתחלת הלילה משש. אבל לענין זמן קריאת שמע ותפלה תלוי ביום ובלילה משש. ומי שרצה להתפלל בשעות שמשנתנות המשמרות כמו שכתב הטור, יחשב הלילה מתחלת צאת הכוכבים עד עלות השחר לשלש משמרות. הן בקיץ והן בחורף, עין שם. ובאשכול אברקם הביא קצת מה. ועין בשו"ת דבר שפאל סימן ר"ג וסימן רכ"א. ועין מה שכתב בדף אפרים ריש סימן ג"ח. והואכן הסתם סימן כ"ג כתב. בני אדם שצוה לומר קצת מחצות לילה להתפלל ולבקש רחמים, כמנהגם על מחצות לילה על פי הדיוק, ויש לחשב מחצות אחר שש שעות מתחלת כניסת הלילה הן בלילות ארכים או קצרים, וכבר נתבאר שאין כן דעת השבות יעקב והשלמי צבור, וכן נראה עקר. וכתב בשבות יעקב חלק ג סימן מ"ד שאין לעשות תפלת מחצות פתחסיא רק בצנעא. ודתיב הצנע לכת. ולכן מה שצ"ע יחיד סגולה עושים כן בבית הכנסת בעשרה יש בזה משום זריא אם אין כל הצנע עושים כן, עין שם. אך האדנא נהנה עלמא לעבוד הכי ואין בזה משום זריא בכל ענין. וכן כתב בבבב"י יוסף על דברי השבות יעקב וזה לשונו, באונינו שמענו ועינינו ראו כמשה צדוה פשט המנהג להפך, עין שם. וכתב עוד שם, תבורת חצוה שקבוצי להם חדר סמוך לבית הכנסת. וראשי הקהלה רוצים שיאמרו בבית הכנסת כדי שיהיו גם כן עשרה ראשונים, כך ראי לעשות, אך אם יש ביניהם איהו בחרים שילפעטם מדברים שיהו בטלה ולא יצטרו עצמם מלשיח גם בבית הכנסת, מוטב שיחזיקו בקביעותם בחדר. וכתב באגרות הרמ"ו (והוא ראשי תבות הרב משה וזנא) שאין לעשות התקון מתחלת הלילה אף בקיץ וגם לא בראש משמרת שניה, אלא מחצות ואילך. ויש להקדים השנה מתחלת הלילה כדי שישלכ על כל פנים לקום חצי שעה קודם אור היום, ובשעות הדחק אף שעה צמוד השחר יש קצת מצדאת לתקון כו', עין שם. ושם בסיון ט"ו כתב שבסקומות שפורבים בסליחות עצרב ראש השנה וערב חם הכפורים באשמרת וגם עושין נפילת אפים, הנהוג לעשות תקון חצוה בכל השנה יש לו לעשות גם בערב ראש השנה, עין שם. ועין שם בסיון ט"ו, מי שרגיל לומר תקון חצוה וקם באשמרת וכבר הצבור אומרים סליחות, ואין פנאי לומר שניהם, אומר תקון חצוה כסדר האר"י ז"ל, שהוא עקר גדול יותר מהסליחות. וכתב בבב"י יוסף בשם מ"ה מר"א אבוליא (והוא בעל חסד לאברהם) אחר שהשלים תקון חצוה יאמר אני מאמין באמונה שלמה בנחמת ציון, אליהו ברחמי יתמנני ויחוש

באר היטב

האר"י ז"ל: (ז) המלעיגים. ועל כל פנים לא יתקוטט עמדם, בית יוסף: (ט) בנריות. לא דוקא אלא ישהה מעט ולא יעמד פתאם, גיטין דף ע'. כתב בסדר היום, ובקומו יאמר, מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחורתי בי נשמתי בחטלה, רבה אמונתך. ואין צריך לזה נטילת ידים אף שצ"ד סמכות, כי אינו מוכיר השם ולא כנוי. ומכל מקום ללמד בראה דאסור, אליה ונסא [סוף סימן ד]. ואחר נטילת ידים יאמר שם של מ"ב אגא בכח וכו': (ו) ולסוף הלילה. והוא זמן שומרים לבקר, ואף בקיץ. ואם הוא קרוב לצ"ח התקפה יאמר מתחלה המזמורים לבד וידלג הקינות, ואחר כך יתחיל שומרים לבקר, דרך חכמה. ובענין תפלת חצוה עין בספר הכוננות. ובזה ויקהל משמע ודלענן חשיבנו הלילה ל"ב שעות הן בקיץ או בחורף אף על גב דלענן תפלה אינו כן, עין סימן רל"ג. מנן אברהם. ועין עלת תמיד. והאחרונים קבלו דמשכבי עד קומי, ורצה לומר, משבועות שאומרים רוח שבו שכבי עד ט' באב שבו קומי אין צריך לקום ללמד בלילה, ויש אומרים מט"ו באב עד ט"ו באב יקום. ויש אומרים דזמן שנה ח' שעות, וסימן ישנתי א"ו ינח לי. והכל לפי מה שהוא אדם. וכתב האר"י ז"ל, ולשעור

השבות יעקב והשלמי צבור, וכן נראה עקר. וכתב בשבות יעקב חלק ג סימן מ"ד שאין לעשות תפלת חצוה פתחסיא רק בצנעא. ודתיב הצנע לכת. ולכן מה שצ"ע יחיד סגולה עושים כן בבית הכנסת בעשרה יש בזה משום זריא אם אין כל הצנע עושים כן, עין שם. אך האדנא נהנה עלמא לעבוד הכי ואין בזה משום זריא בכל ענין. וכן כתב בבבב"י יוסף על דברי השבות יעקב וזה לשונו, באונינו שמענו ועינינו ראו כמשה צדוה פשט המנהג להפך, עין שם. וכתב עוד שם, תבורת חצוה שקבוצי להם חדר סמוך לבית הכנסת. וראשי הקהלה רוצים שיאמרו בבית הכנסת כדי שיהיו גם כן עשרה ראשונים, כך ראי לעשות, אך אם יש ביניהם איהו בחרים שילפעטם מדברים שיהו בטלה ולא יצטרו עצמם מלשיח גם בבית הכנסת, מוטב שיחזיקו בקביעותם בחדר. וכתב באגרות הרמ"ו (והוא ראשי תבות הרב משה וזנא) שאין לעשות התקון מתחלת הלילה אף בקיץ וגם לא בראש משמרת שניה, אלא מחצות ואילך. ויש להקדים השנה מתחלת הלילה כדי שישלכ על כל פנים לקום חצי שעה קודם אור היום, ובשעות הדחק אף שעה צמוד השחר יש קצת מצדאת לתקון כו', עין שם. ושם בסיון ט"ו כתב שבסקומות שפורבים בסליחות עצרב ראש השנה וערב חם הכפורים באשמרת וגם עושין נפילת אפים, הנהוג לעשות תקון חצוה בכל השנה יש לו לעשות גם בערב ראש השנה, עין שם. ועין שם בסיון ט"ו, מי שרגיל לומר תקון חצוה וקם באשמרת וכבר הצבור אומרים סליחות, ואין פנאי לומר שניהם, אומר תקון חצוה כסדר האר"י ז"ל, שהוא עקר גדול יותר מהסליחות. וכתב בבב"י יוסף בשם מ"ה מר"א אבוליא (והוא בעל חסד לאברהם) אחר שהשלים תקון חצוה יאמר אני מאמין באמונה שלמה בנחמת ציון, אליהו ברחמי יתמנני ויחוש

באור הלכה

שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ופרושה, שמע ישראל, דע, כי ה' שהנה את הכל ברוצו והוא אלהינו המשגיח בכל העולמות, הוא ה' אחד בלי שום שתוף. ד' אלהי הפקום ברוך הוא, שצאמר, ואהבת את ה' אלהיך וגו'. וכיצד יגיע האדם לאהבה, הוא על ידי התורה, וכדאיתא בספרי, לפי שצאמר ואהבת איני יודע כיצד לאהב את הפקום, תלמוד לומר יהיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שפתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם, כלומר שעל ידי התבוננות בתורה יכיר את גדלותו של הקב"ה שאין לו ערך ולא קץ, ותתישב האהבה בלבו בנריות. וענין המצוה שיראה האדם להשיג כל מנתו וכל מחשבתו אחר אהבת השם יתברך וצריך בלבו כי כל מה שיש בעולם מעטו ובנים וכבוד הכל הוא כאן נגד אהבתו יתברך, ויגיע תמיד בנקשת חכמת התורה למצוה שישג ידעה בה'. והקובץ את מחשבתו בענינים הנשמיים ובהנלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג ולהשיג כבוד, בשל עשה זו ועשה גודל. ה) להיות יראת השם יתברך על פניו תמיד לבלתי יחשא, ועל זה נאמר, את ד' אלהיך תירא. ומי שצא דבר עברה לידו, חייב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק, שהקב"ה משגיח בכל מעשי בני אדם אף אם יהיו במחשך מעשיהם, וישיב להם נקם לפי רע הפעשה, וכדכתיב אם יטור איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' וגו'. ו) שלא נהנה אחר מחשבת הלב ויראת העינים, שצאמר ולא תתורו אחרי לבבכם וגו', ואמר חכמים, אחרי לבבכם זו אפיקורסות ואחרי עיניכם זו נגות, ובכלל אפיקורסות הוא כל מחשבות זרות שהם הפך דעת התורה, ובכלל נגות הוא מי שהוא רודף אחר תאוות העולם מבלי שיתן מהם כלל לכוונה טובה, כלומר, שלא יעשה אותם כדי שיעמד בריא ויכול להשתלש בעבודת בוראו ופנותו תמיד לתרבות מעוננים גדולים לנפשו. כל זה לקטתי מלשונו הנזכר בקצרה, וקולוריו הם לעינים, ואשרי המטיבם פראי. ועין בחיי אדם כולל א' שהאריך גם כן בהם: * ולא יתבייש וכו'. עין במשנה בנריות בשם הבית עליה, או בנריות אין לו לתש כולל ללעגם ולא יתקוטט עמדם, אבל אם הוא עומד במקום שיש אפיקורסים המתקוטטים על התורה, ורוצים לעשות איהו תפלות בעניני העיר ועל ידי זה יעבירו את העם מצדו ה', ופתח בשלום ולא נשמעו דבריו, כמגן זה לא דבר הבית יוסף מאפה, ומצוה לשנתם * והתקוטט עמדם ולהפך צעתם בכל

משנה ברורה

לאור חיל לבסל המנהג, כי על פי הרב אינם משמרים את הקלף פראי ותשתפכנה בראש כל חוצות, וגם כמה פעמים בא ליד מחיקת השם. ונראה דבמגורות הגדולות המצויות על קלף שקובעים בבית הכנסת לפני העמוד תחת טבלא של זכויות, שאין שיהי בזה טעם הנ"ל, לית לן בה, עד כאן לשונו. והקובץ בעמוד בלא טבלא יש למחות בידם, כי על ידי הנרות שקובצין בעמוד בא ברב העתים ליד מחיקת השם חס וחסלילה: (ה) מפני בני אדם. ועל כל פנים לא יתקוטט עמדם, מפני שמדת העצת מגנה מאד ואין ראוי להשתמש ממנה כלל אפלו בעבודת השם יתברך, כי יקנה קנין בנפשו להיות עו אפלו שלא במקום עבודתו יתברך (בית יוסף), ועין בבאור הלכה: (ו) המלעיגים עליו. וכן (ז) אם הוא אדם בינוני עומד במקום גדולים לא יתבייש מהם ללמד ולעשות המצוה, אף אם אפשר לו לעשות המצוה שלא בפניהם טוב יותר. (ח) ומיהו, בפני בינונים שילמדו ממנו, יש לומר טוב יותר לעשות בפניהם, שילמדו ממנו לעשות כמעשהו, אף כן לכו לכו לשם שמים ולא להתפאר חלילה: (ז) גם בהצנע לכת. ורצה לומר אף (ט) בשעה שהוא בביתו בהצנע, גם כן יהיה לכתו עם ה' אלהיו, וכמו שפסוק ודלף: (ח) בנריות. לא דוקא, אלא ישהה מעט ולא יעמד פתאם, כי זה מדיק לגוף [גיטין דף ע']. טוב (י) לומר תכף בקומו, מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחורתי בי נשמתי בחטלה, רבה אמונתך.

דע, דתבית יוסף לא אירי כי אם במצוה שהוא עושה לעצמו ובני אדם מלעיגים עליה, או בנריות אין לו לתש כולל ללעגם ולא יתקוטט עמדם, אבל אם הוא עומד במקום שיש אפיקורסים המתקוטטים על התורה, ורוצים לעשות איהו תפלות בעניני העיר ועל ידי זה יעבירו את העם מצדו ה', ופתח בשלום ולא נשמעו דבריו, כמגן זה לא דבר הבית יוסף מאפה, ומצוה לשנתם * והתקוטט עמדם ולהפך צעתם בכל

שער הציון (ז) ב"ה: (ח) פרי מגדים: (ט) ד אפרים: (י) סדר היום:

ביצחק יקרא שפי א: ולא יתבייש וכו'. ופרים שהם בגדר חמרא בעלמא ולא מעקר הדיון, צריך להקטע מהם בפני יהודים שילעגו לו, וכן נמצא שהוא מכשילם. ועין בהערה לסי' תרי"ד משנ"ב סימן ט"ז. בהלכה זה הוא: לאהוב. עין בסיון רל"א ובהערה שם. בהלכה זה הוא: לאהוב. עין בסיון רל"א ובהערה שם.